

ПРИРОДА, ЯКА РОБИТЬ НАШУ КРАЇНУ БАГАТОЮ

М. А. Хвесик, доктор економічних наук, професор, академік НААН України;

І. К. Бистряков, доктор економічних наук, професор;

Д. В. Клиновий, кандидат економічних наук, доцент

ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

У чому справа?

Сьогодні складно знайти в країні людину, яка б не ставила собі питання: чому неефективно функціонує вітчизняна економіка? При цьому у кожного є власна зручна відповідь, що найчастіше стосується ПРИРОДИ. Зокрема, нібито обмеженої кількості ресурсів. Часто представники різних гілок влади та сфер бізнесу скаржаться на відсутність багатьох мінерально-сировинних і недостатню кількість енергетичних ресурсів – газу, нафти, мало води, лісу й землі, проблеми в екологічній сфері тощо. При цьому дістається й науці, яка нібито не дає переконливих відповідей для забезпечення позитивних трендів розвитку. Але давайте з'ясуємо, в чому насправді проблема, та поставимо собі сакральне запитання: хто винен і що робити? Людині складно визнати свою неспроможність, тим більше суспільству. Легше все перенести на когось ІНШОГО. У такому випадку відбувається самозаспокоєння через переадресування власних проблем і провини на ближнього. Таким чином проявляється справжня психологія. Але необхідно зробити крок вперед у розумінні власної такої позиції, критично її оцінити й розкрити суть того, що відбувається, зрештою, перейнятися перспективами, розуміючи при цьому, що МИ теж частина природи. От це вже по-науковому, оскільки проявляється системне мислення і логіка, приходить глибинне розуміння того, що власне людина і має взяти на себе відповідальність за стан економіки і держави.

Отже, спробуємо дати відповідь на запитання: – хто винен? Звичайно, відразу ж виникають думки про певну персону. І це велика помилка. У наш час насправді суб'єктом стає ПРОЦЕС. Зокрема, йдеться про процес управління. Насамперед необхідно навчитися управляти ЕФЕКТИВНО. Процесний підхід до управління, за яким будуються різноманітні сучасні економічні системи – від менеджменту якості до екологічного менеджменту та управління персоналом, виходить на перший план і серед концептів побудови національних економік у багатьох державах світу. З ним пов'язують успіхи соціально-економічного розвитку та подолання кризових явищ у країнах Скандинавії, Канаді, Японії, Південно-Африканській Республіці тощо. Це завдання досить складне, тому що важко по-іншому розглядати ситуацію, у якій ми опинилися понад двадцять п'ять років тому з переходом до абсолютно нової системи господарювання, що вимагає створення на власних ресурсах потужної незалежної економіки, інтегрованої у світове господарство. Поки що відбувалося навпаки – на залучених з інших країн фінансових, енергетичних й інших ресурсах будувалася відносно слабка та залежна від нерезидентів економіка, що не відповідає європейській практиці. Отже, виникла необхідність змістити акценти, виділити головне, зосередити увагу на власних ресурсах, перевагах і можливостях, що очікують своєї реалізації в процесі економічного розвитку. Але там, де процес, там і система, котра вимагає системного мислення, що нам вдається складно. І головне, ми не вміємо поки що ефективно мислити поза рамками конкретного бізнесу, регіону, соціальної групи, широко, по-державному, ігноруючи особисті, корпоративні або групові інтереси й амбіції. На жаль, зазначене є суттєвою перешкодою. Історично так склалося, що форма господарювання в Україні визначалася ззовні, не враховувала особливості традицій і психології народу. Подібний

процес наразі тільки посилюється. З огляду на це доцільно зосередитися на другій частині запитання: що робити?

Спробуємо викласти окремі думки відносно досить перспективного майбутнього. І це стосується питань правильного й ефективного використання нашого, Богом даного, ПРИРОДНОГО БАГАТСТВА. Виявляється, будь-яким багатством потрібно вміло управляти, оскільки за інших умов, можна втратити й те, що маєш.

Де ми перебуваємо?

Ми живемо не на острові, навколо нас багато держав, багато інтересів, і не тільки внутрішніх, але й зовнішніх. Все це називається глобальним середовищем проживання. Не враховувати цього фактора неможливо. Важливо визначити, що із цього середовища необхідно взяти на озброєння для того, аби ефективно й з користю для себе цим скористатися. У сучасному світі багато в чому проявляється схожа тенденція – кожен шукає вигоду, на основі цього визначає свою поведінку. Щоб правильно орієнтуватися в цьому різноманітному оточенні, необхідно виробляти певні навички. І на цьому шляху важливішим насамперед є питання упорядкування власних знань про світ і самого себе.

По-перше, необхідно визначитися з тим, як світ оцінює природне багатство. Зрозуміло, що це знання потрібне, аби не продешевити, з одного боку, а з іншого – упорядковувати наміри щодо його присвоєння. По-друге, слід чітко визначитися з тим багатством, яке ми маємо, його обсягами й розміщенням, а також з реальною вигодою від нього. Тут необхідно зробити уточнення стосовно саме природного багатства. Традиційно його пов'язують з тими ресурсами, які використовуються у виробництві – промисловості, сільському господарстві, будівництві тощо. Однак у нашій суспільній свідомості поки ще не сформувалося розуміння того, що вода, ліс, земля, які в сукупності становлять ландшафти або, точніше, єдині екосистеми і загалом середовище проживання, теж є багатством, котре має величезну цінність як для господарства, так і суспільства й, відповідно, власну ціну теж. Причиною зазначеного стало те, що у ХХ столітті панівною була концепція скорення природи, а власне природні блага вважалися безплатним її даром людству. Суспільству складно погодитися з тим, що не лише окремі ресурси цінні, але й їх цілісна сукупність також є вагомим елементом багатства, оскільки доволі спокусливо якнайбільше і якнайскоріше використати природний капітал – земельний, водний, лісовий, а особливо паливно-енергетичні ресурси для отримання прибутків. Проте використання кожного з ресурсів природного багатства має бути обережним і поміркованим, щоб такої системної цілісності не порушувати.

І зрештою, по-третє, усі фактори, які перебувають поки поза нашою увагою, повинні бути осмислені, проранжовані з погляду важливості, а з їх допомогою – визначені пріоритетні шляхи подальшого розвитку. Необхідно також брати до уваги і те, що у світі сформувалися принципово нові концепти господарювання, які наріжним каменем вбачають інтереси людини у гармонійній взаємодії із природою. Зокрема, якщо в Україні широкому загалу частково відомі засади «зеленої» економіки – державне опікування охороною довкілля, запровадження екологічних обмежень, податків та високих штрафів за забруднення, модернізація обладнання й технологій великих небезпечних виробництв, перехід на альтернативні джерела енергії, то концепція економної, маловідходної та зорієнтованої на використання екологічно чистих інноваційних технологій у малому й середньому підприємстві «синьої» економіки відома далеко не кожному. Практично поза увагою багатьох фахових економістів у нашій країні перебуває близька українському національному менталітету концепція «наноekonomіки», яка взагалі вбачає

в кожній окремій людині, пересічному громадянину і самодостатнього окремого суб'єкта господарювання і, відповідно, покладає на нього обов'язок відтворення й щодо охорони природного капіталу.

Щодо наявного природного багатства не варто рекомендувати лише один підхід як остаточний для вирішення проблем ефективного використання природних ресурсів. Навпаки, необхідно на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях природокористування запроваджувати усі сучасні способи та засоби організації господарського простору в напрямі розбудови екологічно орієнтованої економіки.

Про що говорить світ

Отже, що ж відбувається в світі у сфері використання природних ресурсів? Насамперед необхідно розглянути матеріали чергової міжнародної конференції Ріо+20, яка вже традиційно зібралась 2012 року в Ріо-де-Жанейро («Майбутнє, якого ми прагнемо». Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 27 червня 2012 р.). Такі саміти регулярно один раз на 10 років відбуваються протягом майже півстоліття. Практика свідчить, що вони, крім фахівців, відомі, на жаль, не багатьом. Згідно з новітніми тенденціями світового економічного розвитку, висвітленими у супутніх документах Ріо+20, зокрема в «Декларації природного капіталу», при ухваленні управлінських рішень на всіх економічних рівнях, починаючи від підприємства до великої корпорації, регіону або країни, керівники повинні враховувати природний капітал у своїх продуктах і послугах. Таким чином, новим для нас є розуміння, по-перше, природного ресурсу як капіталу і, по-друге, капіталізації як процесу перетворення такого ресурсу у додаткову вартість – прибуток. Такий погляд дуже важливий, оскільки, як відомо, капітал від багатства відрізняється тим, що приносить прибуток, тобто капітал – це активне багатство, залучене на даний момент у господарський обіг. Тому необхідно з'ясувати, яким чином природне багатство конкретної території може бути перетворене в прибуткову справу. Саме тут виникає необхідність скористатися науковими досягненнями з цієї проблематики. І якщо в нашій країні цей напрям ще не достатньо розвинений, то слід використовувати вже накопичений певний закордонний досвід.

Так, конкретні рекомендації Ріо+20 містять у собі інформацію про вплив природного капіталу на економічний процес. Йдеться також і про те, з чого необхідно розпочати, щоб адекватно здійснювати оцінку природних ресурсів, включаючи води, землі, ліс, корисні копалини й інші компоненти природного середовища. Крім того, дуже важливим є показник співвідношення природного капіталу та капіталів іншого походження, а саме людського, виробничого, фінансового та інших, оскільки від цього залежить економічна політика держави. Від того, наскільки керівники держави зуміють ці особливості врахувати, багато в чому залежить благополуччя кожного. Так, наприклад, у Скандинавії, США, Індії і навіть у деяких африканських країнах існують створені урядом за рахунок доходів від природних активів фінансові фонди суверенного добробуту, що допомагають економіці цих держав у кризові моменти.

Варто також відзначити доповідь Р. Сімонетті, координатора Програми сталих фінансів (Бразилія) на саміті Ріо+20, істотним є акцент на тому, що оцінка й облік природного капіталу мають першочергове значення для забезпечення успішних змін в економіці на шляху до сталого розвитку як національного, так і світового господарства в цілому.

Виходячи зі статистичних даних, показники національного багатства в різних регіонах і країнах суттєво відрізняються один від одного, що багато в чому залежить від його структури. Є

держави, у багатстві яких превалює частка людського, фінансового або виробничого капіталу. Так, для найбільш розвинених країн, за оцінками фахівців Світового банку, частка природного капіталу поряд з іншими матеріальними капіталами в національному багатстві становить близько 20%. Дещо дивує розмір частки нематеріального капіталу – близько 60-80%. Про що це свідчить? Насамперед про те, що саме людський і фінансовий капітали забезпечують ефективне використання наявного природного капіталу та інших матеріальних активів – основних засобів виробництва (споруди, обладнання тощо). На нашу думку, зазначене акцентує увагу на необхідності урахування структурного фактора при формуванні загальної економічної політики. Наприклад, питома вага природного капіталу в структурі національного багатства Росії становить 44,5%, Норвегії – 11,6, Канади – 10,7%. У Китаї на частку природного капіталу припадає 23,7% національного багатства країни загалом. А це різні підходи до управління економікою, інші пріоритети, завдання постановки й досягнення соціальних та екологічних цілей. У першу чергу в даному контексті привабливішими є саме інноваційні концепції управління природокористуванням та господарством у цілому. Виходячи з документів Ріо+20, до актуальних питань належить створення моделей сталого територіального розвитку, які спираються на концепцію ефективного використання місцевих ресурсів, у першу чергу, звісно, природних. Це дозволяє реалізовувати популярну екологічно орієнтовану концепцію «синьої» економіки відомого економіста Г.Паулі, що особисто представив її ідеї, викладені у його перекладеній на українську мову всесвітньо відомій монографії «Синя економіка: 10 років, 100 інновацій, 100 мільйонів робочих місць» у лютому 2012 р. в м. Києві. У своїх наукових та публіцистичних працях Г. Паулі стверджує, що раціональне використання ресурсів на окремій стадії і кожному рівні господарської діяльності людини є необхідною умовою конкурентоспроможності економіки. Ця концепція природокористування спирається на доступні місцеві ресурси, прості й безпечні технології, малий і середній бізнес, пропонує екосистемний підхід та каскадні моделі щодо побудови структури виробництва з повноцінним використанням конкурентних переваг муніципальних господарських утворень.

Для України дуже важливими є й інноваційні підходи, пов'язані з «наноекономікою». Відповідно до її сучасної позиції, запропонованої відносно недавно відомим ученим Г.Клейнером (Клейнер Г. Наноекономіка / Г.Клейнер // Вопросы экономики. – 2004. – №12. – С. 70–93.), первинною ланкою господарювання вважається не підприємство, а саме людина, простір її творчості, включаючи мікросередовище його існування, що відкриває широкі перспективи розвитку малого підприємництва й сімейного бізнесу. Наноекономіка намагається віднайти найбільш економічно вигідні форми поведінки окремого громадянина, у тому числі інвестиційну діяльність, підприємництво, підсобне господарство, соціальне забезпечення тощо. Такий погляд у першу чергу актуальний для села, де проблеми зайнятості та самозайнятості населення поставлені найбільш гостро, що суттєво впливає на формування національного архетипу народу України.

У якому ми стані?

По-перше, звичайно ж, одним із ключових питань є величина природного капіталу нашої країни у вартісному вираженні. Головний фактор в оцінці природного багатства – це зв'язок науково обґрунтованого поняття багатства з актуальним станом економіки. Багатством, на думку сучасних економістів, є не потенційна, а саме актуальна на момент оцінки вартість ресурсу, який може бути залучений у господарський оборот. Таким чином, вартість багатства суттєво залежить як від поточної економічної ситуації, так і від його готовності до введення в господарський обіг, по суті від КАПІТАЛІЗАЦІЇ. Про вартість природного багатства в Україні можна говорити тільки попередньо, враховуючи низький рівень капіталізації наявних природних ресурсів. У

цілому частка природного капіталу в структурі національного багатства приблизно така ж, як і в решти країн світу, близько однієї третини. Однак, показник природного багатства України, розрахований за чинними на сьогодні методиками, дещо перевищує 1 трильйон гривень у вартісному вираженні за станом на останній відносно благополучний для нас в економічному плані 2012 рік. Проте, враховуючи, наприклад, структурні й кількісні показники зіставних з Україною за природним багатством територій, а також потенційні доходи, що можуть бути одержані від природокористування, можливий інший порядок цифр. Реальна вартість природного багатства за порівняльними оцінками, за умови досягнення високого рівня капіталізації всіх видів національних природних ресурсів у більш сприятливих, ніж зараз, економічних реаліях, може становити й кілька трильйонів доларів США. Подібні припущення підтверджуються багатьма факторами: так, наприклад, Україна в останні роки міцно посіла друге місце у світі серед окремих держав (після США) за експортом зернових культур. При цьому національне земельне багатство відповідно до нормативної оцінки дорівнює всього лише дещо більше 60 млрд. дол. США. На нашу думку, чинна методика оцінки земель сільськогосподарського призначення дає явно занижені цифри, оперуючи низькими цінами на потенційно отримувану від землекористування сільськогосподарську продукцію. В умовах же відсутності реального ринку землі в нашій країні говорити про повноцінну ринкову оцінку земельного багатства передчасно. Аналогічне твердження характерне й для інших видів ресурсів – водних, лісових, мінеральних тощо. Тому природне багатство в даній економічній ситуації за чинними методиками оцінки залишається, звичайно ж, багато в чому недооціненим – це об'єктивна реальність. Однак, показник в понад один трильйон гривень досить високий, це більше як 130 млрд. дол. США, він перевищує будь-які із задекларованих статків найбагатших людей планети. Для порівняння, це сума, що приблизно дорівнює вартості майже 10 тис. тонн золота в ринкових цінах відповідного періоду, для перевезення якого знадобилося б близько 200 вантажних залізничних вагонів стандартної вантажопідйомності в п'ятьох потягах з 40-ка вагонів кожен. Не варто забувати, що це одна із найскромніших цифр із наявних на даний момент оцінок природного капіталу України, хоча й найбільш економічно обґрунтована відповідно до сьогоднішніх реалій.

Загалом, враховуючи рекомендації Ріо+20, доцільно говорити не тільки про загальне природне багатство держави, але й її регіонів. При цьому мається на увазі необхідність диференційованого підходу до його оцінки, оскільки існує відмінність як за різноманітністю, так і забезпеченістю природними ресурсами окремих територій. Наприклад, на три області України – Донецьку, Луганську й Дніпропетровську – припадає 80% запасів мінерально-сировинних ресурсів України. У той же час Донбас належить до найменш забезпечених водою регіонів: на Донецьку й Луганську області припадає менше ніж по 5% водних ресурсів країни на кожну з них. У зв'язку з цим виникають й інші запитання. Наприклад, чому найбагатше за природними сільськогосподарськими ресурсами Поділля з року в рік належить до групи регіонів з найбільш низькими показниками економічного розвитку, а перлина курортно-туристичної карти Європи – Карпатський регіон – до постійно дотаційних територій? Чому наявність найбагатших ресурсів в регіонах України, наприклад на Чернігівщині, відстань до якої становить менше однієї години їзди автомобілем від Києва, там зосереджені потужні нафтові свердловини, практично не позначається на економічній ситуації регіону? Чому добробут жителів сільської місцевості Півдня України перебуває в незадовільному стані, хоча природне багатство, з позицій ведення сільського господарства, представлене чи не найкращими, навіть еталонними чорноземами світу. Невже в Україні час говорити про так зване «ресурсне прокляття», характерне для держав, що розвиваються? Таких гострих питань можна поставити десятки, якщо не сотні.

Зрозуміло, що державна регіональна економічна політика потребує відповідного законодавчого, нормативного й організаційного вдосконалення в напрямі реалізації принципу економічної самодостатності регіонів, що базується на ефективному використанні наявних природних ресурсів і має стати основою для децентралізації управління природокористуванням. Звичайно ж, реалізація новітньої регіональної економічної політики відповідно до зазначеного передбачає гнучке використання ресурсного потенціалу територій при гарантуванні екологічної безпеки й забезпеченні відповідними розвиненими інститутами громадянського суспільства, які повною мірою відповідають сучасним ринковим умовам.

Щодо цього особливого значення набувають зусилля, спрямовані на пошук внутрішніх резервів розвитку регіонів. У першу чергу це стосується адекватного обрахування та обліку природного багатства територій, котре ще залишається недооціненим. Сучасний стан призводить до того, що різні природні ресурси місцевого значення не беруть повною мірою участь у процесі впорядкування господарської діяльності на теренах багатьох регіонів. Це свідчить про необхідність уживання рішучих заходів за напрямками, по-перше, капіталізації природних ресурсів і, по-друге, трансформації природно-ресурсних відносин, включаючи в повсякденну діяльність широкий спектр сучасних фінансових інструментів і механізмів, здатних забезпечити ефективну децентралізацію владних повноважень у розпорядженні природними ресурсами. Для цього доцільно скористатися досвідом Польщі. Так, у цій країні здавна сильними є традиції децентралізації і місцевого самоврядування, визначені ще Магдебурзьким правом. Державна і місцева влади проводять політику, що забезпечує нинішньому й майбутнім поколінням екологічну безпеку; охорона навколишнього середовища є обов'язком усіх гілок влади. Влада, у свою чергу, на всіх рівнях підтримує дії громадян, спрямовані на охорону й поліпшення стану навколишнього середовища. Так, зокрема, щодо цього застосовується поняття публічна влада, яке охоплює владні структури усіх рівнів. Однак необхідно зазначити, що в Польщі існує розвинута система місцевого самоврядування, яка має три рівні – гмінний, повітовий та воєводський. Найширшим щодо повноважень у використанні природних ресурсів є рівень гміни – укрупненої територіальної громади. Права гмін є поглибленими, в частині встановлення місцевих податків та створення власної фінансової бази природокористування, прийняття рішень щодо планування використання територіальних ресурсів як бази перспективного розвитку територій. Гміна, зокрема, встановлює аграрні та лісові податки. Права повітів щодо природокористування є відносно обмеженими. Це водо- й газопостачання населенню, забезпечення його місцевим паливом – вугіллям, торфом, дровами тощо. Компетенції воєводств включають певною мірою стратегічні питання управління, зокрема забезпечення комплексних меліоративних робіт, але в основному в царині природокористування та розпорядження природними ресурсами ці права є обмеженими. Високою є роль муніципального управління в розвитку проектів з економічно вигідного освоєння природних об'єктів, наприклад рибальства, освоєння природно-рекреаційних ресурсів тощо. Держава і всі рівні влади забезпечують у Польщі охорону природних об'єктів стратегічного значення. Необхідно відмітити ретельний облік природних ресурсів у цій країні, їх економічне використання та охорону за чинними європейськими стандартами відповідно до Директив ЄС.

На відміну від Польщі, найбільш значимими проблемами більшості регіонів України на сьогодні є неповнота інвентаризації наявних природних ресурсів, а також низький рівень їх капіталізації. Така ситуація не сприяє їхньому активному залученню в економічний обіг, а відсутність належного інституціонального середовища, як то слабкий рівень розвитку ринкових інститутів, включаючи і законодавчу базу, бізнес-структури, фінансову систему, в цілому сповільнює процес використання сучасних корпоративних форм господарювання, які б

забезпечили розв'язання завдань сталого соціально-економічного розвитку природно-ресурсних комплексів регіонів. У зв'язку з цим повноцінна економічна оцінка природного багатства повинна бути стрижнем процесу вдосконалювання господарської діяльності в цілому.

З чого нам почати?

Для того, щоб визначитися з напрямками вирішення проблеми ефективного, прибуткового природокористування, на наш погляд, кожен повинен відповісти на запитання: наша країна є багата чи бідна, відповідь на яке має сакральний характер. Зазначена проблема є наріжним каменем сама по собі. Якщо кожна людина вважає себе бідною, то й поведінка її буде характеризуватися невпевненістю в собі, у своїх ресурсах, можливостях та навичках. А якщо усвідомлюєш себе багатим, то, відповідно, будь-які перешкоди можна подолати, оскільки багатство передбачає щось значно більше, ніж побутове уявлення про нього, як про наявність певної кількості грошей, хоча б і досить великої. Виходячи з аналізу, наведеного в цій статті, на нашу думку, правильною є друга позиція – ми багаті, тому що живемо в багатій країні, й це не піддається сумніву. Усе інше, пов'язане з упорядкуванням способу життя, є другорядним, а отже, цю проблему можна подолати. Усе залежить від того, наскільки швидко й ефективно можливо розкрити свою здатність до самоорганізації, самовдосконалення, опанувати передовий світовий досвід у цій царині, щоб правильно визначити цілі й досягати їх.

Головним на цьому шляху є трансформація власне розуміння природного багатства як інструмента, за допомогою якого можна здійснити реальні дії для вирішення проблем розвитку територій. Але для цього потрібно, як уже говорилося, визначитися з підходами, які б забезпечили перетворення природного багатства України в діючий капітал, що потребує перейти до конкретних кроків. Що стосується науки, то її завдання полягає в переорієнтації досліджень у прагматичний бік, з акцентуванням уваги на тому, що зроблено у світі, і насамперед в європейських країнах, на шляху перетворення природних ресурсів у дієвий, ліквідний та потужний капітал. Необхідно також найближчим часом провести комплексну вартісну оцінку природного капіталу; забезпечити умови для запуску процесу перетворення природного капіталу у фінансову форму; створити відповідну геоінформаційну базу, що відобразатиме характеристики розміщення природного капіталу по регіонах України; розкрити інвестиційну привабливість території країни за наявністю й розмірами природного капіталу, включаючи у першу чергу такі стратегічні ресурси, як нафта, сланцевий газ, вугілля, руди тощо; сформувати корпоративні, проектні й інші інноваційні програмні інструменти управління природними ресурсами, у тому числі суверенні фінансові фонди у сфері природокористування тощо.

Окремо слід зазначити необхідність формування інноваційних організаційних та економічних структур управління природокористуванням, відповідних ідеологемі та завданням забезпечення сталого розвитку країни, яка передбачає паритетну участь державних, регіональних, місцевих влад і бізнесу в управлінні природними ресурсами; фінансування необхідних природоохоронних, інвестиційних, інноваційних та інших програм розвитку територій. Концепт побудови таких структур наразі відомий і рекомендує формування кластерно-корпоративних форм управління природними ресурсами на всіх трьох рівнях управління – загальнодержавному, регіональному та місцевому. Це забезпечуватиме і децентралізацію владних повноважень за принципом структурного управління. У рамках цього концепту доцільно в процесі децентралізації природно-ресурсного менеджменту впорядкувати систему прав власності й правомочностей щодо природних ресурсів на державному, а особливо регіональному й низовому муніципальному рівні. Також необхідно здійснити секюритизацію ресурсів, тобто забезпечити формування й емісію фінансових активів, основу яких становить

природний капітал; створити умови для ефективного управління такими активами через інститути спільного інвестування, фінансовий ринок, біржову й позабіржову фондову торгівлю; сприяти формуванню потоків фінансових ресурсів, спрямованих на дієве використання й відтворення природного капіталу, а також одержання й розподіл на користь усіх учасників процесу природно-ресурсної ренти. На нашу думку, усі види ренти природного походження, включаючи не тільки традиційні земельну, водну, лісову й гірничу, але й кліматичну, курортну, ренту геоположення, екологічну, транспортну тощо, мають активно використовуватися як джерело суспільних доходів.

Виходячи із принципового системного бачення зазначених положень як єдиного цілого механізму розвитку природно-ресурсних відносин, необхідно акцентувати увагу насамперед на тому, що він повинен охоплювати всі етапи економічного циклу виробництва, обміну, розподілу, споживання й нагромадження з відповідною інвестиційною складовою господарської діяльності. У цьому контексті необхідно зробити акцент на інвестиційно-проектних формах управління природокористуванням, які забезпечують одержання бажаних матеріальних результатів одночасно з гарантованими високими фінансовими доходами та соціальними й екологічними ефектами від господарської діяльності.

Заключний акцент

Таким чином, відповідь на запитання про те багата Україна чи бідна, полягає в адекватній комплексній економічній оцінці природних ресурсів і реалізації здатності перетворювати їх у повноцінний капітал всіма способами та інструментами сучасної економіки XXI століття.

Відомості про авторів:

Хвесик Михайло Артемович, академік Національної академії аграрних наук України, доктор економічних наук, професор, директор Державної установи "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України";

Бистряков Ігор Костянтинович, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу комплексної оцінки та управління природними ресурсами Державної установи "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України";

Клиновий Дмитро Віталійович, кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу комплексної оцінки та управління природними ресурсами Державної установи "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України".